

3. Гайдай Т.В. Методологічні засади аналізу інституційних перетворень перехідної економіки [Текст] / Т.В. Гайдай // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2004. – Т. 11. – С. 106-112.
4. МОЗ презентував концепцію нової системи охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=346313> – Назва з екрану. – (Голос України. Газета Верховної Ради України).
5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 190 с.
6. Населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html – Назва з екрану. – (Державна служба статистики України).
7. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» [Текст]: № 1165-VII від 27.03.2014 р. // Відомості Верховної Ради – 2014. – № 18-19. – С. 694. – [Із змінами станом на 30.07.2014 р.]. – (Пояснювальна записка).
8. Про поховання та похоронну справу [Текст]: № 1102-IV від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради – 2004. – № 7. – С. 47. – [Із змінами станом на 09.04.2014 р.]. – (Закон України).
9. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (Переглянутої) [Текст]: № 137-V від 14.09.2006 р. // Відомості Верховної Ради – 2006. – № 43. – С. 418. – (Закон України).
10. Сухарев О.С. Теория контрактов О. Уильямсона и институциональные изменения: современное видение агентских взаимодействий [Текст] / О.С. Сухарев // Журнал экономической теории. – 2012. – № 3. – С. 84-95.
11. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории / Пер. с англ. – М. : Дело, 2003. – 464 с.
12. World Development Indicators. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx> – Назва з екрану. – (World DataBank).

Руда І. І.

Львівський національний університет імені Івана Франко

ИНСТИТУЦИОННЫЙ АНАЛИЗ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СФЕРЫ РИТУАЛЬНЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Резюме

Рассмотрены факторы внешней среды функционирования субъектов хозяйствования. Проанализировано влияние этих факторов на развитие сферы ритуальных услуг в Украине. Даны общие рекомендации по уменьшению их негативного влияния.

Ключевые слова: ритуальные услуги, учреждения, инфляция, ВВП, доход.

Ruda I. I.

Lviv National University named after Ivan Franko

INSTITUTIONAL ANALYSIS OF THE ENVIRONMENTAL FIELD OF THE FUNCTIONING OF THE SCOPE OF FUNERAL SERVICES IN UKRAINE

Summary

The factors of the environment functioning entities. The influence of these factors on the development of the sphere of funeral services in Ukraine. Given the general recommendations to reduce their negative impact.

Key words: funeral services, institutions, inflation, GDP, income.

УДК 336.14: 336.143.232

**Руденко Є. М.
Морозова Г. С.**

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ЗНИЖЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз динаміки доходів, видатків та дефіциту державного бюджету України. Досліджено рівень виконання надходжень до державного бюджету, структуру доходів бюджету. Обґрунтовано значення податкових важелів для зменшення дефіциту бюджету.

Ключові слова: бюджет, доходи і видатки бюджету, бюджетний дефіцит, податкові надходження, податкові важелі.

Постановка проблеми. Основним інструментом державної фінансової політики є бюджетний дефіцит, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни. Зростання бюджетного дефіциту спричиняє в країні посилення інфляційних процесів, кризу у сфері державних фінансів, грошової системи, зростання диференціації в доходах і,

як наслідок, погіршення соціально-економічного стану в суспільстві. Саме тому в сучасних умовах господарювання питання розробки напрямів зниження і подолання бюджетного дефіциту, зокрема в Україні, набувають особливу актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дефіцит державного бюджету та його особливості

розглядалися у працях Р. Колеснікова, Н. Білоусової, В. Федосова, В. Опаріна, Л. Омеляновича, Л. Сафонової, Л. Гордєєвої, Н. Редіної, Л. Павлової, Б. Болдирєва, О. Романенка та ін. Як правило, у працях вітчизняних і зарубіжних науковців дефіцит державного бюджету зводиться до перевищення видатків над доходами.

Таке ж трактування міститься і в ст. 2 Бюджетного кодексу України [1]. Але при цьому не завжди визначається, які доходи і які видатки беруться до уваги при визначенні такого поняття. Окремі дослідники намагаються уточнити відповідне положення. Зокрема, В. Федосов, В. Опарін і С. Львовичкін вважають, що «...під бюджетним дефіцитом, незалежно від того, як його визначають, розуміють перевищення видатків над власними доходами держави, що надійшли на постійній основі» [2]. Однак при всій важливості проведених досліджень, наданих пропозицій для українського бюджету проблема дефіциту ще й досі залишається невирішеною, а тому потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. У зв'язку з цим метою даної статті є аналіз динаміки бюджетного дефіциту України, дослідження та визначення податкових важелів щодо його оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Виконання державою покладених на неї функцій залежить від фінансового забезпечення цього процесу. Фондом фінансових ресурсів держави є бюджет. Саме від збалансованості доходної та видаткової частин бюджету залежить розвиток країни. Стан, при якому видатки перевищують доходи, отримав назву бюджетного дефіциту.

Причинами появи бюджетного дефіциту є незбалансованість економіки, зниження доходів і різке зростання видатків, викликаних безгосподарністю. Ринкова економіка зможе стабілізувати бюджет і вирівняти видатки з доходами, користуючись жорстким режимом економії коштів, який повинні провадити всі владні і управлінські структури. Бюджетний дефіцит – це вже традиційне явище для вітчизняної економіки. Одним з джерел покриття дефіциту є державні зовнішні та внутрішні позики, наслідком використання яких є виникнення та зростання державного боргу. Значні обсяги боргу потребують великої кількості ресурсів на його обслуговування та погашення. Це в свою чергу збільшує витратну частину державного бюджету та провокує зростання бюджетного дефіциту.

Подолання дефіциту бюджету в Україні є одним з найбільш важливих і спірних фінансових питань. При його обговоренні нерідко розглядають досвід інших країн, економіка яких функціонує нормально і при рівні бюджетного дефіциту в 5-10% від ВВП. Ситуацію загострюють ще й несприятливі чинники розвитку вітчизняної

економіки: низький рівень ВВП, фінансових ресурсів як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Основними причинами бюджетного дефіциту в Україні є: низький рівень життя більшої частини населення; зниження ефективності виробництва; скорочення об'ємів валового внутрішнього продукту; скорочення доходів в умовах кризового стану економіки; значне зростання і нераціональна структура бюджетних витрат; наявність значного тіньового сектора в економіці; недосконале законодавство і податкова система.

Так як дефіцит, як уже було зазначено вище, є перевищенням видатків над постійними доходами, то для аналізу динаміки бюджетного дефіциту слід розглянути динаміку зміни даних показників за досліджуваний період. Загальна картина зміни доходів державного бюджету наведена в таблиці 1.

Досліджуючи дані показники, можна побачити, що за результатами 2013 року до Державного бюджету України надійшло 339 180,3 млн грн, у т.ч. до загального фонду – 291 572,5 млн грн, спеціального фонду – 46 607,8 млн грн. Проти 2012 р. надходження до Державного бюджету України знизилися на 6 873,7 млн грн, або на 2,0%. Привертає увагу той факт, що починаючи з 2010 р. дохідна частина Державного бюджету мала стрімку тенденцію до збільшення і лише в 2013 р. зменшилась у порівнянні з попереднім роком. В свою чергу, слід відмітити, що наповнення загального фонду Державного бюджету в 2013 р. відбулося практично на рівні з попереднім роком (+0,7%), тоді як спеціальний фонд був на 9 869,1 млн грн (або 17,5%) меншим.

Щодо перших чотирьох місяців 2014 р., то доходи Державного бюджету України становили 120 555 млн грн, що на 13,6% більше порівняно з відповідним періодом минулого року.

На виконання Державного бюджету України у 2013 році суттєвий вплив мало відхилення фактичних макроекономічних показників від врахованих у розрахунках бюджету. Планові показники доходів державного бюджету були недовиконані. В умовах зростання протягом 2013 року соціальних стандартів значний бюджетний ресурс було направлено на фінансування соціальних програм та виконання боргових зобов'язань. Водночас видатки, які не належать до захищених та пріоритетних, фінансувалися у межах наявного бюджетного ресурсу.

Протягом 11 місяців 2013 року змінами до Закону «Про Державний бюджет України на 2013 рік» показники надходжень до державного бюджету було збільшено на 7 730,4 млн грн. Однак нестабільна економічна ситуація, невиконання планових показників доходів у 2013 році та необхідність фінансування видатків державного бюджету обумовили внесення у грудні 2013 року

Таблиця 1

Динаміка доходів Державного бюджету України за 2009-2013 рр. [3]

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	січень-квітень 2014 р.
Доходи, всього, млн грн	209700,3	240615,2	314572,5	346054	339180,3	120555
в т. ч. загальний фонд	178245	207472,7	265822,6	289577,1	291572,5	106240,6
спеціальний фонд	31455	33142,6	48749,8	56476,9	46607,8	14314,4
Темпи росту доходів у порівнянні з відповідним періодом минулого року, %	-	114,7	130,7	110,0	98,0	113,6
в т. ч. загальний фонд	-	116,4	128,1	108,9	100,7	116,2
спеціальний фонд	-	105,4	147,1	115,9	82,5	97,4

змін до закону про бюджет щодо зниження планових показників доходів державного бюджету на 19 395,9 млн грн та одночасне збільшення дефіциту на 19 448,8 млн грн.

У результаті змін і доповнень до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік», внесених законами України протягом 2013 р., був затверджений Державний бюджет України на 2013 рік із доходами державного бюджету у сумі 351 164,6 млн грн. Таким чином, рівень виконання плану надходжень до Державного бюджету України в 2013 р., затвердженого Верховною Радою України зі змінами, становив 96,6% (рис. 1).

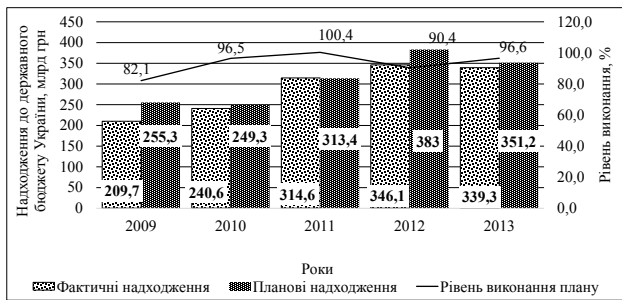

Рис. 1. Рівень виконання плану надходжень до Державного бюджету України [3]

Виконання державного бюджету за видатками у 2013 р. здійснювалося відповідно до Закону України від 06.12.2012 № 5515-VI «Про Державний бюджет України на 2013 рік» (із змінами та доповненнями) на основі принципів програмно-цільового методу та Бюджетного кодексу України. У зв'язку з невиконанням доходної частини бюджету у 2013 році забезпечувалося першочергове фінансування соціальних видатків при неповному виконанні видатків, що не є захищеними та пріоритетними.

Видатки Державного бюджету України за 2013 рік (табл. 2) проведені в обсязі 403 403,2 млн грн, що на 7721,7 млн грн, або на 2% більше аналогічного показника 2012 р.

Водночас відмітимо, що даний темп зростання видатків Державного бюджету у порівнянні з відповідним періодом минулого року був найменшим за досліджуваний період (в 2010 р. був зафіксований найвищий його рівень – 25,2%). Подібна тенденція характерна і для видатків загального фонду Державного бюджету – в 2013 р. у порівнянні з 2012 р. вони збільшилися лише на 5%, тоді як в 2010 р. їх сума зросла на 22,9% проти 2009 р. Видатки спеціального фонду Державного бюджету в 2013 р., навпаки, зменшилися проти аналогічного показника 2012 р. на 18,3% і становили 42 561,9 млн грн.

Здійснивши аналіз статей видатків Державного бюджету України у 2013 р. за економічною

класифікацією, слід відмітити, що найбільш значне зростання у 2013 році порівняно з 2012 роком зафіксоване за такими статтями видатків:

- на обслуговування боргових зобов'язань – на 33,6% до 34 409,3 млн грн;
- на соціальне забезпечення – на 19% до 88 404,2 млн грн;
- на медикаменти та перев'язувальні матеріали – на 13,4% до 3 625,1 млн грн;
- на оплату праці та нарахування – на 7,5% до 64 313,7 млн грн.

Ресурси державного бюджету спрямовувалися, у першу чергу, на фінансування основних захищених статей бюджету (стаття 55 Бюджетного кодексу України), зокрема заробітної плати з нарахуваннями, грошового забезпечення військовослужбовців, пенсій, стипендій, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів, оплату комунальних послуг, енергоносіїв тощо.

Досліджуючи рівень виконання річного плану видатків Державного бюджету України в 2013 році, слід відмітити, що він становив 96,1%, бо відповідно до Закону України від 06.12.2012 № 5515-VI «Про Державний бюджет України на 2013 рік» (із змінами та доповненнями) сума видатків на 2013 р. була запланована на рівні 419 843,8 млн грн.

Проаналізувавши доходи та видатки Державного бюджету, можна зробити певні висновки щодо його дефіциту. Він є основним інструментом державної фінансово-кредитної політики і здатен справляти значний вплив на соціально-економічне становище країни, а також бути чинником стримування або прискорення розвитку. З метою повного розуміння ситуації, що склалася у сфері бюджетного дефіциту, необхідно дослідити зміни даного показника в останні роки (рис. 2).

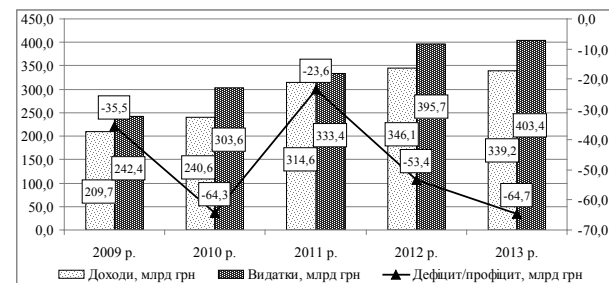

Рис. 2. Доходи, видатки і дефіцит Державного бюджету України [3]

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» зі змінами, було встановлено граничний показник дефіциту Державного бюджету України на рівні 69 980,8 млн грн. Фактичний рівень дефіциту Державного бюджету України в 2013 році стано-

Таблиця 2

Динаміка видатків Державного бюджету України за 2009-2013 рр. [3]

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	січень-квітень 2014 р.
Видатки, всього, млн грн	242437,2	303588,7	333414,5	395681,5	403403,2	127284,4
в т. ч. загальний фонд	193949,8	238314,9	287288,4	343586,6	360841,3	114296,9
спеціальний фонд	48487,44	65273,8	46126,1	52094,9	42561,9	12987,5
Темпи росту видатків у порівнянні з відповідним періодом минулого року, %	-	125,2	109,8	118,7	102,0	104,6
в т. ч. загальний фонд	-	122,9	120,5	119,6	105,0	104,4
спеціальний фонд	-	134,6	70,7	112,9	81,7	106,4

вив 64 707,5 млн грн, або 4,4 відсотка ВВП, що на 5 273,2 млн грн менше затвердженого Верховною Радою України річного показника. Але водночас слід відмітити щорічне нарощування суми бюджетного дефіциту протягом досліджуваного періоду до максимального його рівня в 2013 р., що, безумовно, є негативним фактом.

Разом з тим привертає увагу такий факт, як розмір дефіциту при різних обсягах доходів і видатків бюджету. У 2010 р. дефіцит становив 64,3 млрд грн, обсяг доходів складав 240,6 млрд грн, видатків – 303,6 млрд грн. У 2013 р. був майже такий самий обсяг дефіциту бюджету – 64,7 млрд грн в умовах, коли і доходи і видатки зросли приблизно на 100 млрд грн (див. рис. 2). Таким чином за три роки наша держава не просунулася ні на крок у вирішенні проблеми подолання дефіциту бюджету.

Отже, бюджетний дефіцит вимагає постійного пошуку шляхів його зниження, тобто збалансування доходів і витрат бюджету. З теоретичної точки зору, існує два напрями подолання дефіциту державного бюджету – це або збільшення дохідної його частини, або зменшення витратної. В Україні потребує збалансування як структура дохідної частини бюджету, так і витраткової. При цьому варто зазначити, що зниження витрат можливе до певної міри і пов'язане зі зростанням соціальної напруги в суспільстві. А оптимізація дохідної частини бюджету, зокрема за допомогою використання податкових важелів, є цілком виправданою і необхідною. Збільшення податкових доходів бюджету має бути безпосередньо пов'язане з посиленням регулюючої і стимулюючої функцій податків, в той час як нині зосереджена увага майже виключно на фіскальній функції.

Основу формування бюджетних ресурсів України, як і в країнах з транзитивною та розвинутою ринковою економікою, становлять податки, неподаткові надходження, грошова емісія, державні запозичення та надходження від приватизації. У 2013 р. в структурі доходів бюджету України податкові надходження становили 77,5%, тому

для зниження бюджетного дефіциту необхідно зосередити увагу саме на їх збільшенні. Причому необхідно враховувати, що зростання податкових доходів бюджету має бути безпосередньо пов'язане з посиленням регулюючої і стимулюючої функцій податків, в той час як нині зосереджена увага майже виключно на фіскальній функції. Протягом 2009-2012 рр. податкові надходження до Державного бюджету України неухильно зростали і лише в 2013 р. відбулося їх незначне скорочення на 11,9 млрд грн, а у відсотковому відношенні – на 4,3% порівняно з 2012 р. Це пов'язано з загальним погіршенням економічних умов функціонування вітчизняних підприємств.

В цілому у 2013 р. проявилися суттєві недоліки планування дохідної частини, наслідком чого стало фактичне невиконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів. Зокрема, обсяг недоотриманих коштів до Державного бюджету України становив 11,9 млрд грн, або 3,5% річного плану. План було не виконано практично за усіма основними податковими джерелами надходжень. Зокрема, податок на прибуток підприємств не виконано на 3,6 млрд грн, або на 6,2%, податок на додану вартість – на 7,4 млрд грн, або на 5,5%, акцизний податок з вироблених в Україні товарів – на 4,4 млрд грн, або на 14,2%, ввізне мито – на 1,8 млрд грн, або на 12,0% [3, с. 9-10].

Єдиним значущим видом доходів державного бюджету, надходження за яким було перевиконано, стали кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України». Їх надійшло на 5,2 млрд грн, або на 22,7%, більше, ніж було заплановано [3, с. 10]. Що стосується попередніх років, то у 2009-2010 рр. основним стабільним бюджетним джерелом надходжень був акцизний збір, який завдяки підвищенню ставок мав стійку тенденцію до збільшення навіть в умовах фінансово-економічної кризи. У 2011 р. стабільне наповнення бюджету забезпечили податок на прибуток підприємств та ПДВ [4, с. 4].

Таблиця 3

Структура доходів Зведеного та Державного бюджетів за 2011-2013 рр., % [3]

Доходи	Зведений бюджет			Державний бюджет		
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Податкові надходження з них:	84,0	80,9	79,9	83,9	79,7	77,8
- податок на доходи фізичних осіб	15,2	15,3	16,3	2,0	2,0	2,2
- податок на прибуток підприємств	13,8	12,5	12,4	17,5	16,1	16,1
- збори за спеціальне використання природних ресурсів	3,7	3,9	6,5	0,6	0,7	4,1
- податок на додану вартість	32,7	31,2	29,0	41,7	40,3	38,0
- акцизний податок	8,5	8,6	8,3	10,6	10,8	10,5
- податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,9	3,0	3,0	3,8	3,8	3,9
- рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	5,3	3,9	1,3	6,8	5,1	1,7
- інші податкові надходження	1,9	2,5	3,1	0,9	0,9	1,3
Неподаткові надходження, у т. ч.:	15,0	18,2	19,2	15,6	19,8	21,6
- доходи від власності та підприємницької діяльності	4,4	7,4	7,6	5,5	9,3	9,9
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побіжного продажів	1,2	1,6	1,6	0,8	1,6	1,5
- власні надходження бюджетних установ	7,8	7,7	8,6	7,4	7,2	8,6
- інші неподаткові надходження	1,6	1,5	1,4	1,9	1,7	1,6
Доходи від операцій з капіталом	0,6	0,7	0,4	0,2	0,4	0,1
Цільові фонди	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Інші надходження	0,1	0,0	0,3	0,2	0,0	0,4

Вищезазначені характеристики бюджетного процесу в частині доходів у 2013 р. призвели до змін у структурі доходів як зведеного, так і державного бюджетів. Найсуттєвішою зміною стало зменшення частки податкових надходжень (на 1,0 в. п. та 1,9 в. п. відповідно) з одночасним зростанням частки неподаткових надходжень (на 1,0 в. п. та 1,8 в. п. відповідно) (табл. 3).

Частка податкових надходжень у структурі загальних надходжень Зведеного бюджету порівняно з аналогічним періодом 2012 р. зменшилася на 1,0 в. п. унаслідок зменшення частки податку на додану вартість на 2,2 в. п., рентної плати та зборів на паливно-енергетичні ресурси на 2,6 в. п. Водночас частки податку на доходи фізичних осіб та зборів за використання природних ресурсів збільшилися на 1,0 та 2,6 в. п. відповідно. Частки решти податкових джерел змінились несуттєво. Зміни у структурі доходів державного та зведеного бюджету в цілому були подібними [3, с. 10].

Бюджетний дефіцит як важіль формування фінансового потенціалу держави може мати як позитивний, так і негативний вплив. Так, для 2002 року характерний один із найнижчих темпів зростання реального ВВП, хоча зведений бюджет у цьому році було виконано з профіцитом. Найвищий темп зростання реального ВВП маємо у 2004 році, коли зведений бюджет було виконано з дефіцитом більше, ніж 3 млрд грн. Однак у 2005 році темп зростання реального ВВП різко знижується, хоча виконання бюджету також є дефіцитним [5, с. 7]. Отже, дефіцитне фінансування економіки є виправданим тільки тоді, коли кошти спрямовуються у реальний сектор економіки і лише у сфері, які розвиваються.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сьогодні дефіцит бюджету в Україні є хронічним і не пов'язаний з економічним зростанням, тому постає проблема його зниження, не пригнічуючи при цьому підприємницьку ініціативу та підтримуючи відповідний рівень соціальної захищеності громадян. За таких умов урегулювання проблеми дефіциту повинне здійснюватися за допомогою податкових важелів. Держава за допомогою податкової політики, пільг повинна впливати на економічні процеси у виробництві для забезпечення доходів бюджету.

До основних напрямів збільшення податкових доходів держави в сучасних умовах господарювання можна віднести: збільшення обсягів оподатковуваних операцій з реалізації продукції суб'єктів господарювання (зростання обсягу реалізації спричиняє зростання сума сплачених податків до бюджету); підвищення купівельної спроможності населення (споживачі матимуть змогу купити більше товарів, стимулюватимуть попит і конкуренцію, внаслідок чого зросте обсяг реалізації продукції підприємств); поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання; посилення уваги до складання міждержавних угод; вдосконалення податкової системи; покращення діяльності податкових органів.

Отже, податкова політика країни має бути направлена не тільки на виконання фіскальної функції, а й на регулювання економічних процесів, створення умов для стимулювання та підвищення економічної активності господарюючих суб'єктів. Необхідно змінити підходи щодо системи оподаткування, створити умови підприємствам для самоінвестування, гарантуючи стабільність податкової політики через впровадження ринкових механізмів, які б мали стимулюючий вплив на їхню діяльність. Дуже важливо, щоб збільшення податкових доходів державного бюджету відбувалося за рахунок найменш вразливих галузей економіки та супроводжувалося спрощенням адміністрування податків. Поряд з нарощуванням доходів бюджету необхідним заходом зниження дефіциту бюджету є оптимізація бюджетних витратків, що є перспективним напрямом подальших досліджень.

Для поліпшення становища в Україні необхідно поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи в частині зниження реального податкового навантаження Україна матиме шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами та доповненнями від 16.04.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/>.
2. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичкін / за наук. ред. В. Федосова. – К. : Київ. нац. екон. ун-т, 2002. – 387 с.
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2013 р. [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-І) впровадження», USAID. – К., 2014. – 80 с.
4. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної та банківської систем України станом на 01.01.2012 р. ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2012. – 59 с.
5. Чуницька І.І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І.І. Чуницька. – Ірпінь, 2009. – 20 с.

Руденко Е. М.
Морозова А. С.

Харьковский национальный аграрный университет имени В. В. Докучаева

НАЛОГОВЫЕ РЫЧАГИ СНИЖЕНИЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФИЦИТА УКРАИНЫ

Резюме

В статье проведен анализ динамики доходов, расходов и дефицита государственного бюджета Украины. Исследован уровень выполнения поступлений в государственный бюджет, структура доходов бюджета. Обосновано значение налоговых рычагов для уменьшения дефицита бюджета.

Ключевые слова: бюджет, доходы и расходы бюджета, бюджетный дефицит, налоговые поступления, налоговые рычаги.

Rudenko Ye. M.

Morozova A. S.

Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev

TAX LEVERS DEFICIT REDUCTION OF UKRAINE

Summary

The article analysed of the dynamics of income, expenditure and deficit of the state budget of Ukraine. Investigated the level of implementation of the state budget, the structure of budget revenues. Substantiated by the value of tax incentives to reduce the budget deficit.

Key words: budget, revenues and expenditures, budget deficit, tax revenues, tax levers.

УДК 330.101

Савицька Н. Л.

Харківський державний університет харчування і торгівлі

СУЧАСНИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК: ТЕНДЕНЦІЇ ТА РОЗРИВИ

Розглянуто тенденції та розриви сучасного господарського розвитку в умовах формування глобальної економічної системи. Показано вплив екологічних, демографічних, фінансово-економічних, технологічних, інституціональних розривів на соціально-економічну динаміку. Обґрунтована необхідність пошуку нової методології господарського розвитку з опорою на людський потенціал.

Ключові слова: господарський розвиток, людський потенціал, екологічний розрив, демографічний розрив, інформаційно-цифровий розрив, мережна людина, неіндустріалізація.

Постановка проблеми. Період останньої третини ХХ-початок ХХІ ст. – це час радикальної переоцінки накопичених знань в економічній теорії, зумовлений фундаментальними змінами, що відбулися в планетарному масштабі під впливом інформаційної революції, що визначається вченими як початок доби постіндустріальної глобалізації. Перехід до нової парадигми суспільно-економічного (господарського) розвитку, яка ґрунтується на екологічній цілісності, економічній ефективності та справедливому доступі до благ, стикається із двома рівнями проблем – методологічним та емпіричним. Вони пов'язані з невідповідністю, поперше, принципів екоцентризму, соціалізму та методологічного індивідуалізму, по-друге, цілей екологічної цілісності та справедливості умовам економічної ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Русійні сили та чинники суспільного розвитку здавна становлять інтерес для економічної науки, серед відомих сучасних досліджень у даному напрямі вирізняються праці: В. Гейця, Ю. Осипова, Ю. Яківця, Ю. Пахомова, В. Базилевича, А. Печчеї, Д. Медоуза, М. Делягіна, У. Ростоу, Е. Домара, Р. Харрода, Р. Солоу, У. Льюїса, Р. Лукаса, Г. Менкью, Д. Ромера, В. Валлерстайна, Г. Клейнера, М. Десаї, А. Сена, Махбуб уль-Хака, М. Чешкова та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За умов загострення глобальної фінансово-економічної кризи проявилися «застарілі» суперечності індустріальної економіки. Відновлення та розвиток суспільства відбувається у сплетінні демографічних, економічних, фізичних, природно-кліматичних, екологічних, соціально-культурних та інших відтворювальних процесів, які належать до якісно різномірних сфер людського життя. Аналіз сучасного розвитку зміщується в площину якісної оцінки чинників прогресу людського потенціалу, який визначається з одного боку, рівнем національного доходу, а з

іншого – вимогами гуманізації, інтелектуалізації та екологізації суспільного виробництва, взятими в синергійності, не відірваності один від одного. У зв'язку з цим актуалізується питання визначення гальмуючих чинників – розривів, подолання яких дозволить забезпечити перехід до усталеного розвитку.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних тенденцій та визначенні розривів господарського розвитку глобальної економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний господарський розвиток характеризується суттєвою нерівномірністю та різновекторністю впливу на нього основних системноутворюючих чинників, загальноцивілізаційного та локального характеру. Перш за все це еколого-демографічні, фінансово-економічні, техніко-технологічні, соціокультурні та інституціональні чинники, навколо яких вибудовуються драйвери, що прискорюють соціально-економічний розвиток, або обмеження – розриви, що його гальмують.

Однією з провідних тенденцій початку ХХІ століття можна визначити формування глобальної економіки знань, інтернаціональний характер якої визначається двоїстістю знань як суспільного блага та специфічного ресурсу, що визначає конкурентоспроможність його власника. Людський прогрес поряд зі знаннями, що генеруються людиною, перетворюються в русійну силу господарського розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Розвиток провідних країн світу ґрунтується на інноваційній моделі за рахунок продукування та втілення нових знань в освіті, технологіях та організації виробництва товарів і послуг, що забезпечує від 70 до 85% приросту ВВП цих країн. У двадцяти розвинених країнах працюють 95% вчених світу, дохід на душу населення щорічно зростає на 200 дол. США, щорічні темпи зростання доданої вартості в наукоємних галузях перевищують темпи зростання у традиційних та відповідно становлять 3% та 2,3% [1, с. 33].